

ნუგზარ სარია

შოთა მესხიას ზუგდიდის სახელმწიფო სასწავლო უნივერსიტეტი,

სამართლის დოქტორი, ასოცირებული პროფესორი

Nugzar Saria

Shota Meskhia State Teaching University of Zugdidi

Doctor of law, Associate Professor

ძირითადი უფლებების ეროზია

Erosion of the basic human rights

Resume: The modern world is unthinkable without a constitutional order, which is rightly perceived as one of the most important social values. Its main problem is basic human rights. Therefore, the regulation of relations between a person and the state, maintaining a balance between power and freedom is the main task of the law. The restriction of fundamental human rights must comply with the legitimate aim and must also be proportionate to it. Particularly common is the restriction of fundamental human rights associated with the commission of a crime, during which there are certain risks in the state system regarding the unlawful restriction of human rights. At the same time, there are radical changes in the field of security in the world. On the agenda is the question: security or freedom. Especially this problem has become aggravated after the terrorist acts in several countries of Europe and the USA. In response, civilized countries have passed restrictive laws. There was a danger of restriction of freedom. Legal state is obliged to fully respect the freedom

recognized by the constitution and to ensure appropriate security. For this it is necessary to maintain a balance between power and freedom.

Keywords: *Constitutional order, fundamental human rights, restriction of basic rights, security or freedom, preventive state.*

რეზიუმე: თანამედროვე მსოფლიო წარმოუდგენელია კონსტიტუციური წესწყობილების გარეშე, რომელიც სამართლიანად აღიქმება ერთ-ერთ მნიშვნელოვან სოციალურ ფასეულობად. მისი უმთავრესი საკითხი კი ადამიანის ძირითადი უფლებებია. აქედან გამომდინარე, ადამიანსა და სახელმწიფოს შორის ურთიერთობის რეგულირება, ხელისუფლებასა და თავისუფლებას შორის წონასწორობის შენარჩუნება სამართლის უპირველესი ამოცანაა. ადამიანის ძირითადი უფლების შეზღუდვა უნდა შეესაბამებოდეს იმ ლეგიტიმური მიზნის მნიშვნელობას, რომლის მიღწევასაც იგი ემსახურება. ასევე აუცილებლად უნდა იყოს ამ საჭიროების, ანუ მისაღწევი ლეგიტიმური მიზნის თანაზომიერი (პროპორციული). განსაკუთრებით ხშირია დაცულ სფეროში ჩარევა ჩადენილ დანაშაულთან დაკავშირებით, რა დროსაც სახელმწიფო სისტემაში არსებობს გარკვეული რისკები ადამიანის ძირითადი უფლებების არალეგიტიმურ შეზღუდვასთან დაკავშირებით. ამავე დროს, მსოფლიოში შეიმჩნევა რადიკალური ცვლილებები უსაფრთხოებასთან მიმართებაში. დღის წესრიგში დგას საკითხი: უსაფრთხოება თუ თავისუფლება. განსაკუთრებით ეს საკითხი გამწვავდა ამერიკისა და ევროპის რიგ ქვეყნებში ტერორისტული აქტების განხორციელების შემდეგ. საპასუხოდ ცივილიზებულმა ქვეყნებმა მიიღეს უფლებების შემზღუდავი კანონები. საფრთხის წინაშე დადგა თავისუფლება. სამართლებრივი სახელმწიფო ვალდებულია ბოლომდე დაიცვას კონსტიტუციით აღიარებული თავისუფლება და უზრუნველყოს სათანადო უსაფრთხოება. ამისათვის აუცილებელია წონასწორობის შენარჩუნება ხელისუფლებასა და თავისუფლებას შორის.

ამოსავალი სიტყვები: *კონსტიტუციური წესწყობილება, ადამიანის ძირითადი უფლებები, ძირითადი უფლების შეზღუდვა, უსაფრთხოება თუ თავისუფლება, პრევენციული სახელმწიფო.*

თანამედროვე მსოფლიო წარმოუდგენელია კონსტიტუციური წესწყობილების გარეშე, რომელიც სამართლიანად აღიქმება ერთ-ერთ მნიშვნელოვან სოციალურ ფასეულობად. „კონსტიტუციური სამართალი, როგორც სამართლის დარგი, იმ იურიდიულ ნორმათა

ერთობლიობაა, რომელიც არეგულირებს ქვეყნის საზოგადოებრივ წყობილებას, მოქალაქეთა უფლებამოსილებებს, ეროვნულ სახელმწიფო წესწყობილებას, სახელმწიფო ორგანოთა სისტემას, მათ ფუნქციებსა და ურთიერთქმედებას, განამტკიცებს სახელმწიფოს, ხალხისა და ერების სრულუფლებიანობას, მათ სუვერენიტეტს, ქვეყნის პოლიტიკურ და ეკონომიკურ სისტემას, სახელმწიფო და საზოგადოებრივი ცხოვრების სამართლებრივ საფუძველს, დემოკრატიზმის პრინციპებს“. /ოთარ მელქაძე, 2004, გვ. 22/. მაშასადამე, კონსტიტუციური წესწყობილება დემოკრატიული სახელმწიფოსა და საზოგადოებრივი ცხოვრების საფუძველია. მისი უმთავრესი საკითხი კი ადამიანის ძირითადი უფლებებია. ჩვენი მიზანია, წარმოვაჩინოთ ძირითადი უფლებების მიმართება სამართლის ისეთ რეპრესიულ დარგთან, როგორიცაა სისხლის სამართალი და ხაზი გავუსვათ იმ გამოწვევებს, რის წინაშეც შეიძლება საზოგადოება დადგეს.

ადამიანსა და სახელმწიფოს შორის ურთიერთობის რეგულირება სამართლის უპირველესი ამოცანაა. „ისტორიულმა განვითარებამ ცხადყო, რომ ამ ურთიერთობებში სახელმწიფო, როგორც საზოგადოებაში არსებული ერთ–ერთი რეალური პოლიტიკური ძალა, ხშირად ხელყოფს ადამიანის უფლებებსა და თავისუფლებებს. სწორედ ამიტომ, ამგვარი მოვლენების თავიდან აცილების მიზნით, კაცობრიობის განვითარების პროცესში შემუშავებულ იქნა სახელმწიფოს, როგორც პოლიტიკური ორგანიზაციის, ფორმირებისა და ფუნქციონირების ხერხებისა და მეთოდების გარკვეული მოთხოვნები“ /ავტორთა კოლექტივი, თბ. 2005 წ. გვ.49/. კონსტიტუციონალიზმი, როგორც პოლიტიკურ–სამართლებრივ მოძღვრება, აყალიბებს ამ მოთხოვნებს, რომელთა შორის მთავარია წონასწორობის შენარჩუნება ხელისუფლებასა და თავისუფლებას შორის, „რამეთუ თავისუფლება მყარი, ქმედითუნარიანი სახელმწიფოებრიობის გარეშე ანარქიაში გადაიზრდება, ხოლო სახელმწიფო, რომელიც უარყოფს, უგულვებელყოფს, ხელყოფს მოქალაქეთა თავისუფლებას, გარდაიქმნება ანტიდემოკრატიულ, ტოტალიტარულ სახელმწიფოდ“ /ავტორთა კოლექტივი, თბ. 2005 წ. გვ.17/.

საქართველოს კონსტიტუციის პრეამბულაში ხაზგასმულია, რომ საქართველოს მოქალაქეების ურყევი ნებაა უზრუნველყონ ადამიანის საყოველთაოდ აღიარებული უფლებანი და თავისუფლებანი. ხოლო კონსტიტუციის მე-4 მუხლის მე-2 პუნქტში მითითებულია, რომ სახელმწიფო ცნობს და იცავს ადამიანის საყოველთაოდ აღიარებულ უფლებებსა და თავისუფლებებს, როგორც წარუვალ და უზენაეს ადამიანურ ღირებულებებს. ხელისუფლების განხორციელებისას ხალხი და სახელმწიფო შეზღუდული არიან ამ უფლებებითა და

თავისუფლებებით, როგორც უშუალოდ მოქმედი სამართლით. მართლაც, სამართლებრივი სახელმწიფოს ერთ-ერთი ნიშანია სახელმწიფოსა და ხალხის შეზღუდვა ძირითადი უფლებებით.

კონსტიტუციის მეორე თავი მთლიანად დათმობილი აქვს ადამიანის ძირითად უფლებებს. ესენია: ადამიანის ღირსების ხელშეუვალობა, სიცოცხლისა და ფიზიკური ხელშეუხებლობის უფლებები, თანასწორობის უფლება, პიროვნების თავისუფალი განვითარების უფლება, ადამიანის თავისუფლება, მიმოსვლის თავისუფლება, პირადი და ოჯახური ცხოვრების, პირადი სივრცისა და კომუნიკაციის ხელშეუხებლობის უფლებები, რწმენის, აღმსარებლობისა და სინდისის თავისუფლებები, აზრის, ინფორმაციის, მასობრივი ინფორმაციის საშუალებათა და ინტერნეტის თავისუფლების უფლებები, სამართლიანი ადმინისტრაციული წარმოების, საჯარო ინფორმაციის ხელმისაწვდომობის, ინფორმაციული თვითგამორკვევისა და საჯარო ხელისუფლების მიერ მიყენებული ზიანის ანაზღაურების უფლებები, საკუთრების უფლება, შემოქმედების თავისუფლება, კულტურული მემკვიდრეობა, შეკრების თავისუფლება, გაერთიანების თავისუფლება, პოლიტიკური პარტიების თავისუფლება, საარჩევნო უფლება, საჯარო თანამდებობის დაკავების უფლება, შრომის თავისუფლება, პროფესიული კავშირების თავისუფლება, გაფიცვის უფლება და მეწარმეობის თავისუფლება, განათლების უფლება და აკადემიური თავისუფლება, ჯანმრთელობის დაცვის უფლება, გარემოს დაცვის უფლება, ქორწინების უფლება, დედათა და ბავშვთა უფლებები, საპროცესო უფლებები /საქართველოს კონსტიტუცია/.

კონსტიტუციის 34-ე მუხლის მე-3 პუნქტში აღნიშნულია, რომ ადამიანის ძირითადი უფლების შეზღუდვა უნდა შეესაბამებოდეს იმ ლეგიტიმური მიზნის მნიშვნელობას, რომლის მიღწევასაც იგი ემსახურება. ცალკეულ მუხლებში მითიებულია კონკრეტული უფლებების შეზღუდვის შესახებ. მაგალითად, მე-13 მუხლის მე-2 პუნქტით თავისუფლების აღკვეთის ან თავისუფლების სხვაგვარი შეზღუდვის შეფარდება დასაშვებია მხოლოდ სასამართლოს გადაწყვეტილებით. შემდგომ პუნქტებში მითითებულია ამ შეზღუდვის თავისებურებებზე. მე-14 მუხლის მე-2 პუნქტით მიმოსვლის თავისუფლების შეზღუდვა დასაშვებია მხოლოდ კანონის შესაბამისად, დემოკრატიულ საზოგადოებაში აუცილებელი სახელმწიფო ან საზოგადოებრივი უსაფრთხოების უზრუნველყოფის, ჯანმრთელობის დაცვის ან მართლმსაჯულების განხორციელების მიზნით. ანალოგიური შეზღუდვებია ცალკეულ უფლებებთან დაკავშირებით. ე.ი. სახელმწიფოს შეუძლია მხოლოდ კანონის საფუძველზე შეზღუდოს კონკრეტული უფლებები.

მაგრამ ასეთ შემთხვევაში „სახელმწიფოს მოქმედება გამართლებულია მაშინ, როდესაც სახეზეა ძირითადი უფლების ზღვარი, ანუ მისი შემზღუდავი კანონი. მაგრამ ... ად მოქმედებს ე.წ. თანაზომიერების, იგივე პროპორციულობის პრინციპი /ე.წ. ზღვრის ზღვარი/, რომელიც მოითხოვს, რომ ყოველი კანონი და მის საფუძველზე განხორციელებული ძირითადი უფლების შეზღუდვა, გარდა იმისა, რომ უნდა იყოს გამოწვეული მწვავე საზოგადოებრივი საჭიროებით, ასევე აუცილებლად უნდა იყოს ამ საჭიროების, ანუ მისაღწევი ლეგიტიმური მიზნის თანაზომიერი /პროპორციული/. ეს ნიშნავს, რომ სახელმწიფომ უნდა გამოიყენოს ლეგიტიმური მიზნის მისაღწევი ყველაზე ეფექტიანი და ყველაზე ნაკლებად რადიკალური, ძირითადი უფლების ნაკლებად შემზღუდავი საშუალება. უფრო მკაცრი ზომების გამოყენება უნდა მოხდეს მხოლოდ მაშინ, როცა სხვაგვარად შეუძლებელია ლეგიტიმური მიზნის მიღწევა და დემოკრატიული საზოგადოების არსებობისათვის აუცილებელი სიკეთის დაცვა“ /ავტორთა კოლექტივი, 2005 წ. გვ. 95/.

კონსტიტუციის 71-ე მუხლის მე-4 პუნქტის საფუძველზე, საგანგებო ან საომარი მდგომარეობის დროს, საქართველოს პრეზიდენტს უფლება აქვს ქვეყანაში ან მის რომელიმე ნაწილში დეკრეტით შეზღუდოს კონსტიტუციის მე-13-15, მე-17-19, 21-ე და 26-ე მუხლებში ჩამოთვლილი უფლებები. ეს არის უფლებების შეზღუდვის ზოგადი საფუძველი.

მაშასადამე, ძირითადი უფლებები დაცული სფეროა და სახელმწიფოს მხოლოდ კანონით გათვალისწინებულ შემთხვევებში შეუძლია ჩარევა. განსაკუთრებით ხშირია დაცულ სფეროში ჩარევა ჩადენილ დანაშაულთან ან დანაშაულის მომზადებასთან დაკავშირებით. ამ თვალსაზრისით განვიხილოთ სისხლის სამართლის საპროცესო კანონმდებლობა, რომელიც უფლებათა შეზღუდვასთან დაკავშირებულ საკითხებს არეგულირებს /საქართველოს სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსი, 2019 წლის რედაქციით/.

საქართველოს სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსის 112-ე მუხლის პირველი ნაწილის შესაბამისად საგამოძიებო მოქმედება, რომელიც ზღუდავს კერძო საკუთრებას, მფლობელობას ან პირადი ცხოვრების ხელშეუხებლობას, ტარდება მხარის შუამდგომლობის საფუძველზე სასამართლოს განჩინებით. მოსამართლე შუამდგომლობისა და მისი განხილვისათვის საჭირო ინფორმაციის შესვლიდან არა უგვიანეს 24 საათისა ზეპირი მოსმენის გარეშე წყვეტს შუამდგომლობას. ამავე მუხლის მე-5 ნაწილის საფუძველზე საგამოძიებო მოქმედება გადაუდებელი აუცილებლობისას, როდესაც დაყოვნებამ შეიძლება გამოიწვიოს გამოძიებისათვის მნიშვნელოვანი ფაქტობრივი მონაცემების განადგურება ან როცა დაყოვნება

შეუძლებელს გახდის აღნიშნული მონაცემების მოპოვებას, ან როცა საქმისათვის საჭირო საგანი, დოკუმენტი, ნივთიერება ან ინფორმაციის შემცველი სხვა ობიექტი აღმოჩენილია სხვა საგამოძიებო მოქმედების ჩატარებისას (თუ აღმოჩენილია მხოლოდ ზედაპირული დათვალიერების შედეგად), ან როცა არსებობს სიცოცხლის ან ჯანმრთელობის ხელყოფის რეალური საფრთხე, შეიძლება ჩატარდეს სასამართლოს განჩინების გარეშე, რის შესახებაც მოსამართლეს, რომლის სამოქმედო ტერიტორიაზედაც ჩატარდა აღნიშნული საგამოძიებო მოქმედება, ან გამოძიების ადგილის მიხედვით მოსამართლეს პროკურორმა უნდა აცნობოს საგამოძიებო მოქმედების დაწყებიდან 24 საათის განმავლობაში და უნდა გადასცეს სისხლის სამართლის საქმის მასალები (ან მათი ასლები), რომლებიც ასაბუთებს საგამოძიებო მოქმედების გადაუდებლად ჩატარების აუცილებლობას. მოსამართლე მასალების შესვლიდან არა უგვიანეს 24 საათისა ზეპირი მოსმენის გარეშე წყვეტს შუამდგომლობას.

ამავე კოდექსის მე-16 თავი ითვალისწინებს კომპიუტერულ მონაცემთან დაკავშირებულ საგამოძიებო მოქმედებებს სასამართლოს განჩინების საფუძველზე. 143¹ მუხლში ჩამოთვლილია ფარული საგამოძიებო მოქმედებები: სატელეფონო კომუნიკაციის ფარული მიყურადება და ჩაწერა; ინფორმაციის მოხსნა და ფიქსაცია კავშირგაბმულობის არხიდან (კავშირგაბმულობის საშუალებებთან, კომპიუტერულ ქსელებთან, სახაზო კომუნიკაციებთან და სასადგურე აპარატურასთან მიერთებით), კომპიუტერული სისტემიდან (როგორც უშუალოდ, ისე დისტანციურად) და ამ მიზნით კომპიუტერულ სისტემაში შესაბამისი პროგრამული უზრუნველყოფის საშუალებების ინსტალაცია; გეოლოკაციის რეალურ დროში განსაზღვრა; საფოსტო-სატელეგრაფო გზავნილის (დიპლომატიური ფოსტის გარდა) კონტროლი; ფარული ვიდეოჩაწერა ან/და აუდიოჩაწერა, ფოტოგადაღება; ელექტრონული თვალყურის დევნება ტექნიკური საშუალებებით, რომელთა გამოყენება ზიანს არ აყენებს ადამიანის სიცოცხლეს, ჯანმრთელობას და გარემოს. ფარული საგამოძიებო მოქმედებების ჩატარების პრინციპებია: ის აუცილებელია დემოკრატიულ საზოგადოებაში ლეგიტიმური მიზნის მისაღწევად – ეროვნული უშიშროების ან საზოგადოებრივი უსაფრთხოების უზრუნველსაყოფად, უწესრიგობის ან დანაშაულის ჩადენის თავიდან ასაცილებლად, ქვეყნის ეკონომიკური კეთილდღეობის ინტერესების ან სხვა პირთა უფლებებისა და თავისუფლებების დასაცავად; მისი ჩატარება გამოწვეულია გადაუდებელი საზოგადოებრივი საჭიროებით და ის ლეგიტიმური მიზნის მიღწევის შესაფერისი და პროპორციული საშუალებაა; სხვა საშუალებით გამოძიებისათვის არსებითი მნიშვნელობის მქონე მტკიცებულებების მოპოვება შეუძლებელია ან გაუმართლებლად

დიდ ძალისხმევას საჭიროებს. ფარული საგამოძიებო მოქმედების ჩატარების ფარგლები (ინტენსივობა) ფარული საგამოძიებო მოქმედების ლეგიტიმური მიზნის პროპორციული უნდა იყოს. ფარული საგამოძიებო მოქმედება ტარდება მოსამართლის განჩინებით.

გადაუდებელი აუცილებლობის შემთხვევაში, როდესაც დაყოვნებამ შეიძლება გამოიწვიოს საქმისთვის (გამოძიებისთვის) მნიშვნელოვანი ფაქტობრივი მონაცემების განადგურება ან შეუძლებელი გახადოს ამ მონაცემების მოპოვება, ფარული საგამოძიებო მოქმედება შეიძლება ჩატარდეს/დაიწყოს მოსამართლის განჩინების გარეშე, პროკურორის მოტივირებული დადგენილებით. პროკურორი ვალდებულია ფარული საგამოძიებო მოქმედების დადგენილებაში მითითებული დაწყების დროიდან არაუგვიანეს 24 საათისა მიმართოს რაიონულ (საქალაქო) სასამართლოს. გადაუდებელი აუცილებლობის შემთხვევაში ფარული საგამოძიებო მოქმედების ჩატარების შესახებ პროკურორის დადგენილებას, რომელიც შეიცავს მხოლოდ რეკვიზიტებსა და სარეზოლუციო ნაწილს, ფარული საგამოძიებო მოქმედების დადგენილებაში მითითებული დაწყების დროიდან არაუგვიანეს 12 საათისა პროკურორი ან პროკურორის დავალებით გამომძიებელი მატერიალური (დოკუმენტური) სახით წარუდგენს პერსონალურ მონაცემთა დაცვის ინსპექტორს. პირი, რომლისთვისაც მოცემულ საქმეზე სამართალწარმოების დასრულების შემდეგ ცნობილი გახდა მის მიმართ ფარული საგამოძიებო მოქმედების ჩატარების თაობაზე, შეუძლია ფარული საგამოძიებო მოქმედების შესახებ განჩინება გაასაჩივროს შესაბამისი სააპელაციო სასამართლოს საგამოძიებო კოლეგიაში. საქართველოს უზენაესი სასამართლო ადგენს ფარული საგამოძიებო მოქმედებების რეესტრს, რომელშიც აისახება ფარულ საგამოძიებო მოქმედებებთან დაკავშირებული სტატისტიკური ინფორმაცია. კანონით დეტალურად არის რეგლამენტირებული ფარულ საგამოძიებო მოქმედებებთან დაკავშირებული სხვა საკითხები.

სსსკ-ის 147-ე მუხლის შესაბამისად მხარეს უფლება აქვს, აიღოს ადამიანის, გვამის, ცხოველის, ნივთიერების, საგნის ან ინფორმაციის შემცველი სხვა ობიექტის თვისებების ამსახველი ნიმუში სასამართლოს განჩინების საფუძველზე. სსსკ-ის 151-ე მუხლით სისხლის სამართლის საპროცესო იძულების ღონისძიების, ქონების შესაძლო ჩამორთმევის უზრუნველსაყოფად სასამართლოს შეუძლია მხარის შუამდგომლობის საფუძველზე ყადაღა დაადოს ბრალდებულის, მისი მოქმედებისათვის მატერიალურად პასუხისმგებელი პირის ან/და მასთან დაკავშირებული პირის ქონებას, მათ შორის, საბანკო ანგარიშებს, თუ არსებობს მონაცემები, რომ ქონებას გადამალავენ ან დახარჯავენ ან/და ქონება დანაშაულებრივი გზით არის მოპოვებული.

სსსკ-ის 160-ე მუხლის საფუძველზე ბრალდებულის თანამდებობიდან (სამუშაოდან) გადაყენების შესახებ გადაწყვეტილების მიღების შემდეგ პროკურორი წერილობითი შუამდგომლობით მიმართავს გამომძიების ადგილის მიხედვით სასამართლოს, რომელსაც საკმარისი საფუძვლის არსებობისას გამოაქვს განჩინება ამ ღონისძიების გამოყენების შესახებ.

სსსკ-ის 171-ე მუხლი განმარტავს პირის დაკავების საფუძველს, რა დროსაც სასამართლოს გამოაქვს განჩინება დაკავების შესახებ. ხოლო პირის დაკავება სასამართლოს განჩინების გარეშე ნებადართულია მხოლოდ იმ შემთხვევაში, თუ არსებობს დასაბუთებული ვარაუდი, რომ პირმა ჩაიდინა დანაშაული და მისი მიმალვის, სასამართლოში გამოუცხადებლობის, საქმისათვის მნიშვნელოვანი ინფორმაციის განადგურებისა თუ ახალი დანაშაულის ჩადენის საფრთხე თავიდან ვერ იქნება აცილებული სხვა, ალტერნატიული ღონისძიებით, რომელიც პროპორციულია სავარაუდოდ ჩადენილი დანაშაულის გარემოებებისა და ბრალდებულის პირადი მონაცემებისა. აღკვეთის ღონისძიების გამოყენება შეიძლება მხოლოდ სასამართლოს განჩინების საფუძველზე. მათ შორის პატიმრობა, როგორც აღკვეთის ღონისძიება, გამოიყენება მხოლოდ მაშინ, თუ ეს ერთადერთი საშუალებაა,

რათა თავიდან იქნეს აცილებული: ა) ბრალდებულის მიმალვა და მის მიერ მართლმსაჯულების განხორციელებისათვის ხელის შეშლა; ბ) ბრალდებულის მიერ მტკიცებულებათა მოპოვებისათვის ხელის შეშლა; გ) ბრალდებულის მიერ ახალი დანაშაულის ჩადენა.

„ოპერატიულ-სამძებრო საქმიანობის შესახებ“ კანონის მე-8 მუხლის საფუძველზე ოპერატიულ-სამძებრო ღონისძიების განხორციელების საფუძვლებია:

ა) პროკურორის ან პროკურორის თანხმობით გამომძიებლის დავალება მის/მათ წარმოებაში არსებულ სისხლის სამართლის საქმეზე ოპერატიულ-სამძებრო ღონისძიების განხორციელების შესახებ;

ბ) პროკურორის ან პროკურორის თანხმობით გამომძიებლის დავალება ოპერატიულ-სამძებრო ღონისძიების განხორციელების შესახებ იმ შემთხვევაში, როდესაც დადგენილი წესით მიღებულია განცხადება ან შეტყობინება, რომ მზადდება, ხდება ან მოხდა დანაშაული ან სხვა მართლსაწინააღმდეგო ქმედება, რომლის გამოც აუცილებელია გამომძიების ჩატარება, მაგრამ არ არსებობს დანაშაულის ან სხვა მართლსაწინააღმდეგო ქმედების ნიშნები, რაც საკმარისი იქნებოდა გამომძიების დასაწყებად. ასეთ შემთხვევაში ოპერატიულ-სამძებრო ღონისძიების განხორციელების ვადა არ უნდა აღემატებოდეს 7 დღეს;

გ) დადგენილება იმ პირის ძეგლის შესახებ, რომელიც ემალება გამოძიებას, სასამართლოს ან თავს არიდებს სასჯელის მოხდას;

დ) პირის უგზო-უკვლოდ გაუჩინარება, ამოუცნობი გვამის ან უპატრონო ქონების აღმოჩენა;

ე) ოპერატიულ-სამძებრო საქმიანობის განმახორციელებელი ორგანოს თხოვნა-შეკითხვა;

ვ) საერთაშორისო სამართალდამცავი ორგანიზაციის ან უცხო ქვეყნის სამართალდაცვის ორგანოს თხოვნა-შეკითხვა სამართლებრივი დახმარების შესახებ ხელშეკრულების (შეთანხმების) შესაბამისად;

ზ) პატიმრობის კოდექსის 55-ე მუხლის მე-2 ნაწილით გათვალისწინებულ შემთხვევაში საქართველოს იუსტიციის სამინისტროს სისტემაში შემავალი სახელმწიფო საქვეუწყებო დაწესებულების – სპეციალური პენიტენციური სამსახურის გენერალური დირექტორის წერილობითი ბრძანება /საქართველოს კანონი „ოპერატიულ-სამძებრო საქმიანობის შესახებ“, 2019 წლის რედაქციით/.

მოკლე მიმოხილვიდან ირკვევა, რომ ძირითად უფლებათა შეზღუდვასთან დაკავშირებით სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსი დეტალურად არეგულირებს შეზღუდვის საფუძვლებს, ფარგლებს, სასამართლო კონტროლის მექანიზმს, რაც მინიმუმამდე ამცირებს უფლებათა შეზღუდვის არალეგიტიმურ მიზნებს. იგივეს ვერ ვიტყვით ოპერატიულ-სამძებრო საქმიანობის შესახებ, რაც ბუნებრივად აჩენს უფლებათა დაცვის სფეროში გარკვეულ რისკებს. ამას ემატება უახლესი ტექნიკური საშუალებების გამოყენების სიხშირე. კერძოდ, დღეს ყველა ქალაქში, ცენტრალურ გზებზე, საჯარო დაწესებულებებში, კერძო სტრუქტურებში განთავსებულია ვიდეოკამერები, მათ შორის ე.წ. ჭკვიანი კამერები, რომელთა მეშვეობით შესაძლებელია პირთა იდენტიფიცირება. კომუნიკაციის თანამედროვე საშუალებები იძლევა შესაძლებლობას ვიცოდეთ პირის ადგილმდებარეობის, საუბრების შესახებ. ინტერნეტმოწყობილობები გვაძლევს შესაძლებლობას მივიღოთ ნებისმიერი ინფორმაცია. საქმისწარმოება დაწესებულებათა დიდ ნაწილში ელექტრონულად ხდება. როგორც ვხედავთ, პერსონალური ინფორმაციის დიდი ნაკადი ინახება ელექტრონულ საცავებში. ელექტრონული ინფორმაციის დაცვის გარანტია კი დღეს არ არსებობს.

პერსონალურ მონაცემთა დაცვის ინსპექტორის 2018 წლის ანგარიშში აღნიშნულია, რომ ძირითად გამოწვევებად სამართალდამცავი ორგანოების მიერ მოანცემთა დამუშავებაში

სახელდება: ცენტრალურ საინფორმაციო ბანკში არსებულ მონაცემთა არამიზნობრივი და შესაბამისი სამართლებრივი საფუძვლის გარეშე გადამოწმება, კანონით გათვალისწინებული საფუძვლის გარეშე მოპოვება და გამჟღავნება, პრინციპის დარღვევით შენახვა, მონაცემთა სუბიექტის არაჯეროვანი ინფორმირება, ინსპექტორისთვის შეტყობინების ვალდებულების არაჯეროვანი შესრულება. სატელეფონო კომუნიკაციის ფარულ მიყურადება-ჩაწერასთან დაკავშირებული ერთი საქმე, დანაშაულის ნიშნების არსებობის გამო, საქართველოს გენერალურ პროკურატურას გადაეგზავნა. საგულისხმოა, რომ 2018 წელს, წინა წლებთან შედარებით, მნიშვნელოვნად გაზრდილია ფარული საგამომიებო მოქმედებების რაოდენობა.

მაშასადამე, სახელმწიფო სისტემაში არსებობს გარკვეული რისკები ადამიანის ძირითადი უფლებების არალეგიტიმურ შეზღუდვასთან დაკავშირებით. ამავე დროს, მსოფლიოში შეიმჩნევა რადიკალური ცვლილებები უსაფრთხოებასთან მიმართებაში. დღის წესრიგში დგას საკითხი: უსაფრთხოება თუ თავისუფლება. განსაკუთრებით ეს საკითხი გამწვავდა ამერიკისა და ევროპის რიგ ქვეყნებში ტერორისტული აქტების განხორციელების შემდეგ. შეიძლება ითქვას, რომ ცივილიზებულ სამყაროს გადაუარა ტერორიზმის გამანადგურებელმა ტალღამ. ათასობით ადამიანის სიცოცხლე შეეწირა ამ უბედურებას. დადგა დრო, უსაფრთხოება ვალდაროთ მთავარ ღირებულებად, რა დროსაც ადგილი არ რჩება ძირითადი უფლებებისთვის, თავისუფლებისთვის. ეს არის დილემა, რის წინაშე დადგა კაცობრიობა.

ამ დილემის გადაჭრის მცდელობაა გერჰარტ ბაუმის წიგნი „იხსენით ძირითადი უფლებანი! მოქალაქეთა თავისუფლება თუ უსაფრთხოება.“ რამდენიმე სიტყვა ავტორის შესახებ. გერჰარტ რუდოლფ ბაუმი მიეკუთვნება გერმანიის თავისუფალი დემოკრატიული პარტიის გამორჩეულ ლიბერალებს, 1972 წლიდან იყო საპარლამენტო სახელმწიფო მდივანი, 1978-1982 წლებში იყო შინაგან საქმეთა მინისტრი, 1978-1994 წლებში ბუნდესტაგის წევრი. 1992 წლიდან ჩართულია ადამიანთა უფლებების საერთაშორისო პოლიტიკაში.

წიგნში აღწერილია გასული საუკუნის 70-იანი წლების გერმანია, როცა ქვეყანა ტერორმა მოიცვა. კლავდენ პოლიტიკოსებს, სახელმწიფოს წარმომადგენლებს, მოქალაქეებს. მოსახლეობა შოკირებული იყო. ის ითხოვდა უსაფრთხოებას და მზად იყო დაეთმო თავისუფლებანი. შედეგად შემოღებულ იქნა ძიების მასობრივი აქციები, პირის იდენტიფიკაციის გამკაცრებული კონტროლი, ახალი ანტიტერორისტული კანონები, კომუნიკაციის აკრძალვის შესახებ კანონი, ექვმიუტანელი პირების ძიება ზოგადი ნიშნების საფუძველზე, სამოქალაქო

თვითმფრინავის ჩამოგდება, საგამომიებო ორგანოებს გაეზარდათ უფლებები. დაიწყო არნახული შიდაპოლიტიკური შეიარაღება. სამართლებრივი სახელმწიფო ნელ-ნელა იქცა პრევენციულ სახელმწიფოდ. „მაგრამ პრევენცია მას შეუძლია, ვინც აკონტროლებს, ვინც უთვალთვალეს, ვინც იძიებს - არა მხოლოდ პოტენციურ დამნაშავეებს, არამედ ყველა მოქალაქეს. საზღვარი პრევენციულ სახელმწიფოსა და მოთვალთვალე სახელმწიფოს შორის გადღაბნილია.“ /გერჰარტ ბაუმი, 2018 წ. გვ. 26/. ასეთ სახელმწიფოს ყველაფრის უფლება აქვს, მას თითოეული მოქალაქის ამბავი აინტერესებს. 90-იან წლებში შემოღებულ იქნა ე.წ. დიდი მიყურადების კანონი. პრევენციული სახელმწიფო მოქალაქეებს საცხოვრებელ ბინებში შეეჭრა. მეტი უსაფრთხოება მიღწეულ იქნა ძირითადი უფლებების შეზღუდვის ხარჯზე. დაიწყო თავისუფლების მცოცავი ეროზია.

დიდი კოალიციის მიერ დაგეგმილია „უსაფრთხოების წინააღმდეგ მიმართული მძიმე დანაშაულის მომზადების დევნის შესახებ“ კანონი მიღება. ის იმ პირებს ეხება, რომლებიც ტერორისტულ ბანაკებს სტუმრობენ. რა თქმა უნდა, მათი დიდი ნაწილი უსაფრთხოების რისკის მატარებელია. კანონის მიზანია სავარაუდო დამნაშავეს დაუმტკიცოს სავარაუდო განზრახვა, რომ სავარაუდოდ ჩაიდენს ტერორისტულ აქტს. საუბარია შემოღებულ იქნას ახალი კატეგორია „სისხლის სამართალი მტრებისთვის“. ბუშის ადმინისტრაციამ აბუ-გრეიბსა და გუანტანამოში დასაშვებად მიიჩნია დაკითხვის საშინელი მეთოდების გამოყენება. მხოლოდ აბუ-გრეიბის ციხეში 2400 პატიმარი იხდიდა სასჯელს ტერორიზმის ბრალდებით. მსგავსი მოვლენები კორეის ომსა და ვიეტნამშიც ხდებოდა. აქ უკვე კომენტარი ზედმეტია.

პრევენციული სახელმწიფოს მისწრაფებებს საზღვარი არა აქვს. მაგრამ ეს საზღვარი უნდა დააწესოს საკონსტიტუციო სასამართლომ. გერმანიაში სასამართლომ 14 გადაწყვეტილება მიიღო, რომლითაც უსაფრთხოების ზომებში შესწორებები იქნა შეტანილი. ეს ეხებოდა „დიდ მიყურადებას“, ტელეკომუნიკაციის პრევენციულ თვალთვალს, თვითმფრინავების ჩამოგდებასა და ონლაინჩხრეკას //გერჰარტ ბაუმი, 2018 წ. გვ. 75/. უფრო მეტიც, ფედერალურმა საკონსტიტუციო სასამართლომ სახელმწიფოსთან უთანასწორო ჭიდილში შექმნა ახალი ძირითადი უფლებები: საინფორმაციო თვითგამორკვევის და საინფორმაციო-ტექნიკური სისტემების კონფიდენციალურობისა და ინტეგრაციის უზრუნველყოფის ძირითადი უფლება.

კაცობრიობა საუკუნეები იბრძოდა ძირითადი უფლებების დასამკვიდრებლად. თავისუფლება ბრძოლით იქნა მოპოვებული. დიდი ინკვიზიტორი თავისუფლებას ებრძოდა და ბედნიერებას გვპირდებოდა. დღეს თავისუფლებას უსაფრთხოება დავუპირისპირეთ, სანაცვლოდ

უარი უნდა ვთქვათ აბსოლუტურ უფლებებზე. სამართლებრივი სახელმწიფო ვალდებულია ბოლომდე დაიცვას კონსტიტუციით აღიარებული თავისუფლება და უზრუნველყოს სათანადო უსაფრთხოება. თავისუფლებას ვერ დავიცავთ უსაფრთხოებით, თავისუფლება შეიძლება დავიცვათ მხოლოდ თავისუფლებით. ამისათვის აუცილებელია წონასწორობის შენარჩუნება ხელისუფლებასა და თავისუფლებას შორის, ვინაიდან სახელმწიფო, რომელიც ხელყოფს მოქალაქეთა თავისუფლებას, გარდაიქმნება ანტიდემოკრატიულ, ტოტალიტარულ სახელმწიფოდ. ასეთ შემთხვევაში, ჯორჯ ორუელის წინასწარმეტყველებით, სამყარო გაიხლიჩება სამ დიდ სუპერსახელმწიფოდ, მათი ლოზუნგი იქნება: „ომი მშვიდობაა, მონობა თავისუფლებაა, უმეცრება ძალაა“. თუ ეს არ გვინდა, კაცობრიობამ უნდა იბრძოდეს ძირითადი უფლებების ეროზიის დასაძლევად.

ბიბლიოგრაფია:

მელქაძე, ოთარ. 2004. *კონსტიტუციონალიზმის თეორია*. თბ.

კონსტიტუციური სამართლის სახელმძღვანელო. 2005. ავტორთა კოლექტივი, თბ.

ბაუმი, გერჰარტ. 2018. *იხსენით ძირითადი უფლებანი! მოქალაქეთა თავისუფლება თუ უსაფრთხოება*. თბ.

საქართველოს კონსტიტუცია, 2019 წლის რედაქციით.

საქართველოს სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსი, 2019 წლის რედაქციით.

საქართველოს კანონი „ოპერატიულ-სამძებრო საქმიანობის შესახებ“, 2019 წლის რედაქციით.